

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปี ค.ศ. 1987 คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) ได้เผยแพร่เอกสารชื่อว่า Our Common Future เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและเปลี่ยนแปลงวิถีทางในการพัฒนาใหม่ที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นที่มาของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เรียกว่าการประชุม The Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จานโร ประเทศบราซิล ใน ค.ศ. 1992 จากผลการประชุมได้ร่วมกันกำหนด แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ Agenda 21 ซึ่งถือเป็นแผนปฏิบัติการของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการที่สำคัญหลายประการ แต่ที่จำเป็นต้องเน้นเป็นอย่างยิ่ง คือ การให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ (World Commission on Environment and Development, 1987)

แนวทางการพัฒนาที่ดำเนินการมาตั้งแต่อดีต แม้ว่าจะมีได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ความหมายของการพัฒนาทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยก็ใช้แนวทางที่คล้ายคลึงกัน โดยยูว็ฉน์ วุฒิเมธิ(2532 : 15-16) สรุปปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่า มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินการทั้งปวง และเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ตามขีดความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตนหากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง นอกจากนั้นการพัฒนาชุมชนก็เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนปรารถนาต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสุขกายสบายใจและเป็นที่ยอมรับในสังคมด้วย กระนั้นก็ตามแนวทางการพัฒนาในรูปแบบเดิมเป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยเทคโนโลยี และเทคโนโลยีก็ต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาที่จะทำให้อุตสาหกรรมเจริญขึ้น อันเป็นความเจริญเติบโตขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ความเจริญที่เป็นลักษณะนี้ได้ จะต้องมีสิ่งที่ถูกกระทำ และสิ่งที่ถูกกระทำก็คือ

ธรรมชาติ หรือคือสิ่งแวดล้อมนั่นเอง จึงถือได้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาที่มีความผิดพลาดไม่ถูกต้อง จะต้องเปลี่ยนแปลงแนวการพัฒนาใหม่ อันเป็นที่มาของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนหรือที่ยั่งยืน โดยให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมความเข้มแข็ง ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยตระหนักในความสำคัญดังกล่าวจึงมีข้อกำหนดไว้เป็น กฎหมายโดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ระบุไว้ในมาตรา 79 ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ.....รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน.....” และในมาตรา 76 ก็ระบุว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน.....” และยังให้ความสำคัญรวมไปถึงระดับ ท้องถิ่นด้วย โดยมาตรา 43 วรรคที่ 2 ว่า “การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อันรวมไปถึงการ ให้ความสำคัญเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และมาตรา 290 ระบุว่า “เพื่อส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรม และการฝึกอาชีพตาม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบ รรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพระราชบัญญัติองค์การ บริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และฉบับแก้ไข เพิ่มเติม พุทธศักราช 2542 ระบุหน้าที่ ที่้องค์การ บริหารส่วนตำบลต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไว้ในมาตรา 67 ทั้งสิ้น 9 ข้อ คือ (1) จัด ให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่ สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ (4) ป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย และได้เน้นความสำคัญเรื่องการศึกษาไว้ในข้อ (5) ถึงข้อ (9) คือ (5) ส่ง เสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ พิการ (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (8) บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และ(9) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

ระบบการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมี รายละเอียดในมาตรา 41 ที่ให้้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมและมีอำนาจหน้าที่ จัดการศึกษาและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น โดยการจัดการ ศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 รูป แบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ใน มาตรา 8 ก็

ได้ระบุให้มีการจัดการศึกษาโดยยึดหลัก (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิต (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการนำหลักการทั้งสาม ตามมาตรา 8 มาพิจารณาในกระบวนการของการศึกษาทุกรูปแบบและในการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง การจัดการศึกษาโดยยึดหลัก การศึกษาตลอดชีวิต นั้น Knowles (1980 : 19-20) มีความเห็นว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีพื้นฐานจากแนวคิดที่ว่า โลกมีอัตราเร่งของการเปลี่ยนแปลงมาก การเรียนรู้จึงต้องเป็นกระบวนการตลอดชีวิต การศึกษาในระบบจะต้องเผชิญกับการพัฒนาทักษะของการค้นคว้าเป็นเบื้องต้นอยู่แล้ว ดังนั้นการศึกษาผู้ใหญ่จึงต้องเริ่มจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับแง่การจัดการทรัพยากรและสนับสนุนให้เกิดการค้นคว้าได้ด้วยตนเอง โดย Knowles ขยายความว่า การให้ความสำคัญกับการพัฒนารูปแบบใหม่ของการบริการทางการศึกษาเพื่อสนองตอบปัจเจกบุคคลนั้น จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขาอย่างเหมาะสมกับเงื่อนไขเรื่องเวลาและสถานที่ ซึ่งวิธีการลักษณะเช่นนี้กำหนดได้โดยถ้อยคำที่หลากหลาย ได้แก่ การศึกษาแนวใหม่ (Nontraditional study) การได้รับวุฒิจากภายนอก (External degree) ระบบการเรียนรู้จากสื่อผสม (Multimedia learning systems) การศึกษาชุมชน (Community education) ชุมชนการเรียนรู้ (Learning community) ศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning resource centers) หน่วยตัวแทนทางการศึกษา (Education brokering agencies) และเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning networks) จากถ้อยคำที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะบ่งบอกลักษณะของนวัตกรรมต่างๆทางการศึกษาได้อีกด้วย Knowles ยังระบุด้วยว่า ครูและสถาบันการศึกษาจะไม่ใช่มุขขาดทางการศึกษาอีกแล้ว แต่ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้จะมีอยู่ ทุกหนทุกแห่งในสภาพแวดล้อมของเรา ประชาชนเองก็สามารถเรียนรู้ได้จากคนอื่นๆ ด้วย สิ่งสำคัญ คือ การศึกษาในรูปแบบใหม่ที่จะเชื่อมผู้เรียนเข้ากับทรัพยากรในการเรียนรู้

Faure et al.(1972 อ้างถึงใน Skager, 1978 : 6) เสนอว่า หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต เป็นทัศนะแบบองค์รวมเกี่ยวกับการดำเนินการทางการศึกษาภายใต้อุดมการณ์ที่เรียกว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning society) เป็นชุมชนที่แต่ละบุคคลจะมี การเรียนรู้อย่างพึงพอใจตามความต้องการส่วนบุคคลและสังคมไปตลอดชั่วชีวิตของเขา และโดยวิถีของการเรียนรู้ที่จัดหามาให้โดยสถาบันที่หลากหลายและจัดดำเนินการให้กับทุกๆคนอย่างเท่าเทียมกัน จากหลักการที่ Faure เสนอไว้นี้เอง Dave (1973, 1975 : 43 อ้างถึงใน Skager, 1978 : 6) ได้สรุปหลักการการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็นสังเขปว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยมีความต่อเนื่องไปตลอดอายุขัยของแต่ละบุคคล ซึ่งรวมทั้งด้านสังคมและอาชีพการงาน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาอย่างสูงสุดเท่าที่จะสามารถเป็นไปได้ ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่า ต้องมีการพิจารณาการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด โดยหมายความถึงการเรียนรู้ทั้งที่เกิดขึ้นในบ้าน โรงเรียน ชุมชน และสถานที่

ทำงาน รวมไปถึงสื่อสารมวลชนและสถาบันอื่นๆ ที่เป็นโครงสร้างของการจัดหามาให้ในการเพิ่มพูนด้านสติปัญญา ข้อสรุปของ Dave เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตนี้เป็นการย้ำถึงความเกี่ยวพันระหว่างการเรียนรู้ กับระดับสูงสุดของการพัฒนามนุษย์ โดยมีการศึกษาเป็นเครื่องมืออันดับแรกของความเจริญส่วนบุคคลและหมู่คณะ

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นอีกคำหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับการศึกษาตลอดชีวิต โดยผู้ที่ให้คำจำกัดความ “การศึกษานอกระบบโรงเรียน” ไว้และมีผู้นำไปอ้างอิงอย่างแพร่หลาย คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนในทัศนะของ Coombs et al.(1973 : 11 อ้างถึงใน Hamilton, 1992 : 26) ที่หมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาใดๆที่ไม่ได้ดำเนินการโดยการศึกษาในระบบ โดยตั้งใจที่จะตอบสนองการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้เป็นการเฉพาะ หรือกล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดให้กับกลุ่มเป้าหมายในชนบทที่มีความจำเป็นในเรื่องการศึกษาพื้นฐาน และโครงการที่พัฒนาชุมชน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถเผชิญกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับเขาต่อไปได้

ตามแนวคิดของ Coombs และ Manzoor Ahmed (1974 อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2520 : 3-8) ระบุว่าการศึกษาออกโรงเรียนหรือการศึกษารูปนัย (Non-formal education) เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้ในนอกระบบโรงเรียน อาจจะดำเนินงานแยกหรือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรมใหญ่ ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการ และเป้าหมายในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษารูปนัยนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือแบบทั่วไป (General Education) หมายความว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานหรือที่ชั้นประถมศึกษาได้กำหนดเป้าหมายไว้ได้แก่ ความรู้ และความซัดเจนในการอ่านและเขียนหนังสือ การคิดเลขคณิต การเข้าใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ฯลฯ

2. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ในครอบครัว (Family Education) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของบุคคลในครอบครัว เป็นต้นว่า การศึกษาในด้านสุขภาพ อนามัย โภชนาการ การเลี้ยงเด็กและการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน (Community Development Education) เป็นการศึกษาศึกษาเพื่อส่งเสริมสถาบันในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้มีการเรียนรู้หลักการปฏิบัติงานในรูปแบบต่างๆ เช่น สหกรณ์ หรือ การพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจกันช่วยแก้ปัญหาการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตลอดจนปัญหาในระดับชาติ

4. การศึกษาด้านอาชีวศึกษา (Vocational Education) เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้และทักษะ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการประกอบการด้านเศรษฐกิจและในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนตามที่ระบุในข้อ 3 ก็คือ การพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั่นเอง โดยมีวัตถุประสงค์คือการศึกษาให้ความรู้ และประสบการณ์แก่บุคคลที่อยู่นอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขาให้สามารถเผชิญกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับเขาต่อไปได้

ส่วนแนวคิดที่ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น Hamilton (1992 : 26-34) ได้แสดงแนวคิดไว้ว่ามีการใช้คำว่า การศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based adult education) กับ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal education) ในความหมายที่ใกล้เคียงกันและใช้สลับไปมา โดยรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชุมชนเป็นฐานนั้น จะมีผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นเป็นผู้ดูแล ควบคุมและประเมิน ซึ่งอาจมีโปรแกรมที่เชื่อมกับสถาบันการศึกษาในระบบ แต่ก็จะไม่ถูกชี้นำหรือถูกควบคุมโดยชุมชน การศึกษาผู้ใหญ่ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานจะมีความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเอง และมีวิธีการที่ยืดหยุ่นในการพิจารณา รูปแบบทางการศึกษาที่เหมาะสมกว่าที่ถูกกำหนดมาจากหน่วยงานระดับชาติหรือระดับภาค ทั้งนี้มีตัวอย่างการศึกษาชุมชนผู้ใหญ่ (Adult Community Education : ACE) ในประเทศออสเตรเลีย ที่ระบุเป็นหลักการไว้ 7 ประการ และเน้นการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามาก สมควรจะนำมากล่าวถึงคือ ข้อ (5) และ ข้อ (7) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(5) องค์การชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการได้เป็นที่เรียบร้อยและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

(7) การจัดการของชุมชนจะมีการตอบสนองมากขึ้นและรวดเร็วเมื่อมีความร่วมมือเกิดขึ้นระหว่างส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการฝึกอบรม

(Ministerial Council on Education, Employment, Training And Youth Affairs, 1993 : 8)

โดยที่ UNESCO เป็นองค์การระหว่างประเทศซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับงานด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก ดังนั้น แนวคิดเรื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการจัดการศึกษาโดยให้สังคมมีส่วนร่วม จึงมีการพิจารณาและดำเนินการกันอย่างจริงจัง ด้วยแนวคิดของการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้โดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community-based learning centres) ที่ปรากฏอยู่ในเอกสาร Volume I CONTINUING EDUCATION : NEW POLICIES AND DIRECTIONS (UNESCO/ PROAP, Bangkok, 1993 : 44-45) และพัฒนามาสู่ศูนย์การเรียนรู้ (Learning centres) ที่ปรากฏรายละเอียดในเอกสาร Volume VIII A MANUAL FOR THE

DEVELOPMENT OF LEARNING CENTRES (UNESCO/ PROAP, Bangkok, 1995 : 7-8) ที่ให้คำจำกัดความของ ศูนย์การเรียนรู้ ไว้ว่า “ เป็นสถาบันการศึกษาท้องถิ่นที่จัดให้แยกจากการศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่จัดให้ในหมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเมือง ซึ่งปกติแล้วจะจัดตั้งและดำเนินการโดยประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ได้รับโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลายสำหรับการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน บทบาทที่สำคัญยิ่งของศูนย์การเรียนรู้ คือ การพัฒนาส่วนบุคคลและการพัฒนาชุมชน ศูนย์การเรียนรู้เป็นกลไกที่มีประสิทธิผลสำหรับเสริมพลังอำนาจปัจเจกบุคคลและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน “ เฉกเช่นเดียวกับประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากศูนย์การเรียนรู้ใน Lancashire (Hooper, 2000 : 16)

ในประเทศไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำหลักการของ UNESCO เรื่องศูนย์การเรียนรู้มาดำเนินการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541:3) โดยให้เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิชาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

องค์การบริหารส่วนตำบล ในฐานะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาด้วย จึงยังมีความจำเป็นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 ข้อ (2) ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ยิ่งไปกว่านั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 18 ได้มีการกล่าวถึงการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา โดยให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนในกำกับของรัฐ และโรงเรียนเอกชน

(3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียน ที่ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ องค์กรเอกชนหรือสถานประกอบการเป็นผู้จัด

การจัดการศึกษาใน (1) (2) และ (3) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 18 ข้อ (3) ที่กล่าวถึงรายละเอียดเรื่อง ศูนย์การเรียนรู้แล้ว จึงเป็นเหตุผลที่สมควรยิ่งที่ ชุมชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจะเข้ามา มีบทบาทในการจัดการศึกษา โดยผ่านทางศูนย์การเรียนรู้ และในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันนี้เองได้ระบุในมาตรา 29 ที่ให้สถานศึกษาร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาและฝึกอบรม การแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการอย่างอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนพัฒนาได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการต่างๆ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาในด้านต่างๆระหว่างชุมชน อันเป็นแนวคิดที่ระบุไว้สอดคล้องกับ UNESCO (UNESCO/PROAP, Bangkok, 1995 : 9) ที่กล่าวถึงศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการเสริมพลังอำนาจด้วยการศึกษาแก่ชุมชน ทั้งนี้การเรียกชื่อของ UNESCO คำว่าศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Centres) ก็เทียบเคียงได้กับคำว่า ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Centres) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดมาแล้ว

เป็นที่ชัดเจนว่านอกจากประเทศไทยแล้ว ก็มีอีกหลายประเทศที่ได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น จากรายงานสรุปของ UNESCO (UNESCO/PROAP, Bangkok, 1999 : 1-2) เรื่อง Planning Meeting on Community Learning Centres ได้กล่าวถึงประเทศต่างๆ ที่ได้ดำเนินการเรื่องศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไปแล้ว อันได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน กัมพูชา อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มองโกเลีย เนปาล ปาปัวนิวกินี และอุซเบกิสถาน ในรายงานชี้ให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตนเองและสังคม ศูนย์การเรียนรู้เป็นกลไกที่มีประสิทธิผลต่อการเสริมพลังอำนาจในปัจเจกบุคคลและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้มีรายงานของ UNESCO (UNESCO/PROAP, Bangkok, 1998 : 4) ชื่อ The Technical Working Group Meeting on COMMUNITY LEARNING CENTRES ซึ่งจัดการประชุมขึ้นที่จังหวัดเชียงรายใน พ.ศ. 2541 ระบุว่าบริบททางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโปรแกรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแต่ละแห่ง โดยความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนก็เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจในปัญหาและสถานการณ์สังคม รวมทั้งความใส่ใจต่อปัจเจกบุคคลในชุมชนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนั้นตั้งอยู่

กล่าวโดยสรุป สำหรับประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก แนวคิดของการจัดโครงสร้างพื้นฐานและสถาบันที่เป็นฐานสำหรับองค์รวมของการศึกษาดลอดชีวิตให้เกิดขึ้นที่ละน้อยจนกลายมาเป็นการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ที่มีชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งก็คือการดำเนินการและการจัดการโดยประชาชนนั่นเองและเป็นบทบาทของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มุ่งให้เกิดผล

ประโยชน์ ดังนี้ (1) มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องภายหลังจากที่ได้เข้าโครงการและกิจกรรมของการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว ซึ่งก็คือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ประยุกต์ความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่องและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (UNESCO/PROAP, Bangkok, 1995 : 17)

ทั้งนี้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นในประเทศไทยได้ยึดหลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการศึกษาของชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541 : 3) หลักการดังกล่าว ได้แก่

1. การบริการกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จะจัดอย่างเป็นระบบอยู่ในชุมชน โดยการจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบแก่ประชาชนในชุมชน โดยการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. การจัดให้มีสื่อการเรียนรู้ต่างๆในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น สื่อเอกสาร หนังสือ ตำรา แบบเรียนต่างๆ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ ชุดรับสัญญาณโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ETV ฯลฯ

3. การจัดให้มีครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้ปฏิบัติงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหน่วยละ 1 คน โดยปฏิบัติงานเต็มเวลา และได้รับค่าตอบแทนไม่เกินวุฒิ (ไม่ต่ำกว่าอนุปริญญาและไม่สูงกว่าปริญญาตรี)

4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นของประชาชน ระบบการดำเนินงานควบคุมดูแลโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยหน่วยงานระดับภาค จังหวัด และอำเภอ เป็นองค์กรให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

1. พิจารณาคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. พิจารณาแผนงานและโครงการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในแผนพัฒนาตำบล
3. กำกับ ดูแล การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
4. บริหารงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนผ่านคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

(กรมการศึกษานอกโรงเรียน , 2542 : 8)

แม้ว่าจะได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศไทยมาแล้ว 5,055 แห่งจากจำนวนตำบล 7,256 ตำบล (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542 : 9) ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลที่จะมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนก็มีการจัดชั้นเป็น 5 ชั้น ตามความสามารถจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น คือ

อบต. ชั้น 1 คือ อบต. ที่มีรายได้ 20 ล้านบาทขึ้นไป

อบต. ชั้น 2 คือ อบต. ที่มีรายได้ 12 – 20 ล้านบาท

อบต. ชั้น 3 คือ อบต. ที่มีรายได้ 6 - 12 ล้านบาท

อบต. ชั้น 4 คือ อบต. ที่มีรายได้ 3 - 6 ล้านบาท

อบต. ชั้น 5 คือ อบต. ที่มีรายได้ไม่เกิน 3 ล้านบาท

จึงปรากฏว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในเรื่องการสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีผลงานเป็นรูปธรรมว่าประชาชนมีส่วนร่วมและมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาชุมชนที่พึงประสงค์และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีก็ยังไม่ชัดเจนด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์ (2531) ที่เสนอไว้ว่า ควรส่งเสริมแนวความคิดและทัศนคติในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีและไม่ชัดเจนด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์ (2531) ที่เสนอไว้ว่า ควรส่งเสริมแนวความคิดและทัศนคติในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด และรายงานของ สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และ เพ็ญพรรณ จิตเสนีย์ (บรรณาธิการ, 2538) ระบุว่า ความจำเป็นของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหลายๆด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยผ่านกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมมือกันกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่เสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

โดยความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง(ปาริชาติ วัลย์เสถียรและคณะ, 2543 :5) ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ปรากฏว่ามีรายงานเกี่ยวกับกระบวนการเรียนชุมชนซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการในชุมชนได้มีการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนโดยกระบวนการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้มีความสามารถดังที่กล่าวมาข้างต้นและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนอย่างไร ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาว่าการเสริมพลังอำนาจแก่ประชาชนด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลต่างชั้นกันและได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อการใช้เทคนิควิธีการสอนที่แตกต่างกันหรือไม่ในการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรม/โครงการต่างๆ ที่จัดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งทราบข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียน และกลุ่มประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียน และศึกษาเฉพาะในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 เพื่อหลีกเลี่ยงการเหลื่อมทับเรื่องรายได้ท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในชั้นติดกัน

เนื่องจากทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่างก็เป็นองค์กรที่ดำเนินงานโดยอาศัยปัจจัยทรัพยากรการบริหารเช่นเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย และปัจจัยทรัพยากรการบริหารพื้นฐานที่ทุกองค์กรจะต้องมีเป็นอย่างน้อย ที่สมคิด บางโม(2538 :62-63) สรุปไว้ คือทรัพยากรการบริหารสี่ประการ(4Ms') ดังนั้นตัวแปรที่ศึกษาใน ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล คือ ปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการ อันประกอบด้วย ปัจจัยเรื่องคน ปัจจัยเรื่องเงิน ปัจจัยเรื่องวัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ และปัจจัยเรื่องการบริหารจัดการ ที่จะช่วยส่งเสริมศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีความพร้อมของปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการ อันประกอบด้วย ปัจจัยเรื่องคน คือ คุณลักษณะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เช่น มีความจริงใจ ให้เกียรติผู้เรียน มีมนุษยสัมพันธ์ดี ปัจจัยเรื่องเงิน ปัจจัยเรื่องวัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ และปัจจัยเรื่องการบริหารจัดการ ที่เน้นเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียน เช่น การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การประชุมกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียนเหล่านี้จะเสริมพลังอำนาจแก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เป็นผู้ที่มีอาชีพและมีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาเองได้ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการ คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ และการบริหารจัดการในองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ที่มีผลต่อเทคนิควิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อเสริมพลังอำนาจแก่ผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการ คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ และการบริหารจัดการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 และศึกษารายละเอียดเรื่อง คน คือ คุณลักษณะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการบริหารจัดการ คือ เทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียนที่เสริมพลังอำนาจแก่ผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

3. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในด้านเทคนิควิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการเสริมพลังอำนาจแก่

ผู้เรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

4. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทรัพยากรการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลกับปัจจัยทรัพยากรการบริหารของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้งสี่ด้านที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียนกับการเสริมพลังอำนาจแก่ผู้เรียนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทรัพยากรการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลกับการเสริมพลังอำนาจแก่ผู้เรียนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และ ชั้น 5

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยมีขอบเขต ดังนี้

1. ประชากรศึกษาเฉพาะในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลางเท่านั้น เนื่องจากภาคกลางมีการกระจายตัวขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 5 ชั้นอยู่หลายจังหวัด และศึกษาเฉพาะจังหวัดที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5

2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะศึกษาเฉพาะที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล ภาคกลาง ชั้น 1 ชั้น 3 ชั้น 5 เท่านั้น

3. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 กลุ่ม คือ

(1) ผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง ซึ่งจำนวนองค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง มีทั้งสิ้นจำนวน 1,138 แห่ง จาก 16 จังหวัด

(2) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน(ครู สรช.) ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยากรจากภายนอกชุมชน ที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง จาก 16 จังหวัด

(3) ประชาชนในชุมชนที่ได้รับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลภาคกลาง จาก 16 จังหวัด

ทั้งนี้ได้ดำเนินการการสุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการทางสถิติ

4. ตัวแปร

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ และการบริหารจัดการ ในองค์การบริหารส่วนตำบล และ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ การบริหารจัดการ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

4.2 ตัวแปรตาม คือ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

5. ในการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ปัจจัยทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน อาจจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน แต่การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะปัจจัยภายในองค์การบริหารส่วนตำบลกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่กล่าวถึงปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการ

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย ข้อ 1

จากการศึกษาเรื่องทรัพยากรการบริหารที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการที่มีอยู่ 4 ประการ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ การบริหารจัดการ (สมคิด บางโม, 2538 : 62) จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัย ข้อ 1 ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลยิ่งชั้นสูงมากเท่าไร ก็จะมีอิทธิพลมากต่อศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเพียงนั้น

สมมติฐานการวิจัย ข้อ 2

จากการศึกษาหลักการดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541; UNESCO, 1995) ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะต้องมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีวัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่ และการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียนที่เสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้เรียน ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัย ข้อ 2 ว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลยิ่งชั้นสูงมากเท่าไร ก็จะมีอิทธิพลมากต่อการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเพียงนั้น และอาศัยหลักการเดียวกันนี้เอง ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยข้อ 3 ดังนี้

สมมติฐานการวิจัย ข้อ 3

ความสัมพันธ์ของปัจจัยทรัพยากรการบริหารในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกับปัจจัยทรัพยากรการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบลมีมากยิ่งขึ้นเท่าไร ก็จะมีอิทธิพลต่อการเสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเพียงนั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. กรณีที่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตั้งอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่ใช่ชั้นตามขอบเขตของการวิจัย อันเนื่องมาจากเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอระบุว่าเป็นแห่งเดียวที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ซึ่งอนุโลมสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในระดับชั้นใกล้เคียงกันเท่านั้น คือ ชั้น 4 แทนชั้น 5
2. องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดอยู่ในชั้นเดียวกัน ถือว่าไม่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทั้งกลุ่มของผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มครู ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และกลุ่มประชาชน ในเวลาและสถานที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์
3. เนื่องจากจำนวนครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในแต่ละจังหวัดมีการเคลื่อนไหวยุ่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากการลาออก ดังนั้นจึงไม่มีตัวเลขที่แน่นอน การสอบถามข้อมูลโดยทางวาจา ประมาณว่าจำนวนครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีตั้งแต่ จำนวน 5-30 คน ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ค่าเฉลี่ยของจำนวนครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในแต่ละจังหวัดเป็นจำนวนสูงสุด คือ จำนวน 30 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมพลังอำนาจด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กระบวนการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ใช้เทคนิควิธีการเรียนการสอนและการฝึกอบรมที่หลากหลาย เช่น การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน/การฝึกอบรม การประชุม การระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา ผู้เรียนกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้กรณีตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมติ การบรรยาย-อภิปราย การสาธิต การฝึกทักษะ และทัศนศึกษา

การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาชุมชนที่ดำเนินงานโดยองค์กรที่อยู่ภายนอกชุมชน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย และองค์กรที่อยู่ในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่เน้นการพัฒนาโดยมีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน

การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้อันจัดอยู่ในชุมชน โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของ

ประชาชนให้ดีขึ้น โดยกระบวนการพัฒนานั้นนอกจากจะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแล้ว ทรัพยากรยังถูกนำมาใช้อย่างคุ้มค่า

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่กระบวนการวางแผน การเตรียมการ การดำเนินการ และการประเมินผล

ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับวันแต่จะร่อยหรอลงไปเรื่อยๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนต้องอนุรักษ์ไว้สำหรับคนในรุ่นต่อไปด้วย รวมถึงใช้หลักการอนุรักษ์ที่ถูกต้องในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง

องค์การบริหารส่วนตำบลชั้นสูง หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นต่อปีมากกว่า เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 จัดว่าเป็นชั้นสูง เมื่อเทียบกับ ชั้น 3 และ ชั้น 5 ตามลำดับ

ชั้นองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และชั้น 5

ชั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และชั้น 5

ชั้นประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และชั้น 5

องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดเก็บรายได้ต่อปี 20 ล้านบาทขึ้นไป

องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 3 หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดเก็บรายได้ต่อปี 6 - 12 ล้านบาท

องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 5 หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลที่จัดเก็บรายได้ต่อปี ไม่เกิน 3 ล้านบาท

ผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง ประธานกรรมการบริหาร อบต. ปลัด อบต. รองปลัด อบต. หัวหน้าสำนักปลัด ส่วนโยธา ส่วนการคลัง และสมาชิกสภา อบต.

ปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการในองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง ปัจจัยเรื่อง คน คือ ผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยเรื่องเงิน คือ เงินที่เป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยเรื่องวัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ คือ วัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ที่มีอยู่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ปัจจัยการบริหารจัดการ คือ

ขั้นตอนการวางแผน การเตรียมการ การดำเนินการ และการประเมินผล ในองค์การบริหารส่วนตำบล

ปัจจัยทรัพยากรการบริหารสี่ประการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง ปัจจัยเรื่อง คน คือ คุณลักษณะครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน(ครู ศรช.) 12 ประการ ได้แก่ การบริการจัดหาอุปกรณ์การศึกษาและสื่ออื่นๆ การประสานงานการฝึกอบรม การบริการให้การแนะแนวและคำปรึกษา เป็นผู้มีความรู้ มีทักษะในการสอน เสียสละ อดทน ใจกว้าง ให้เกียรติแก่ผู้เรียน จริตใจ มีความคิดริเริ่ม และมนุษยสัมพันธ์ดี ปัจจัยเรื่องเงิน คือเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ปัจจัยเรื่องวัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ คือ วัสดุอุปกรณ์รวมอาคารสถานที่ที่มีอยู่ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ปัจจัยเรื่องการบริหารจัดการ คือ การบริหารจัดการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเน้น เทคนิควิธีการสอนนอกระบบโรงเรียน 10 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน/การฝึกอบรม การประชุม การระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา ผู้เรียนกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้กรณีตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมติ การบรรยาย-อภิปราย การสาธิต การฝึกทักษะ และทัศนศึกษา

ศูนย์การเรียนรู้ หรือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง สถานที่เรียนหรือบริการกิจกรรมการศึกษาในชุมชนที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนจัดตั้งบริหารจัดการ กำกับดูแล ประสานงาน อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกอย่าง

ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ครู ศรช.) หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในชุมชนภายใต้พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในรูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน อันรวมถึง ครู กศน. ครูอาสา ครูที่ประจำหรือไม่ประจำที่ศูนย์การเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยากรภายนอกที่ประสานงานการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ผู้เรียนหรือสมาชิกในชุมชนหรือประชาชนในชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเดียวกัน ใช้บริการการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ร่วมกัน

ความสัมพันธ์ของปัจจัยตัวแปร หมายถึง การหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆว่ามีมากน้อยเพียงไร และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นอย่างไร โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันย่อมแสดงถึงความสอดคล้องกันที่จะเสริมพลังอำนาจแก่ประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัจจัยทรัพยากรการบริหารในองค์การบริหารส่วนตำบลที่เสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และ ชั้น 5
2. ทำให้ทราบเทคนิควิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่เสริมพลังอำนาจแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และ ชั้น 5
3. ทำให้ทราบทิศทางการสัมพันธ์ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ชั้น 1 ชั้น 3 และ ชั้น 5
4. สามารถพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ด้วยเทคนิควิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เหมาะสมตามความต้องการของชุมชน